

Анотація

В роботі в історически-філософском аспекте исследовано вопрос использования государством образования для обеспечения экономической, социальной и политической стратегии, в частности акцентировано внимание на проблемах связанных с децентрализацией и регионализацией управления образованием в Украине.

*Конотон Г. О.
Національний університет імені Тараса Шевченка*

**ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ЗАРУБІЖНИМИ КРАЇНАМИ:
СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ**

Сучасний період в Україні характеризується розбудовою громадянського суспільства, демократизацією всіх сфер життєдіяльності. Ситуація в світі характеризується глобальною трансформацією усіх країн до нового якісного стану, до нового типу цивілізації третього тисячоліття. Об'єктивна необхідність вимагає поступового включення й економіки України до системи міжнародного поділу праці (МПП), до світових інтеграційних процесів.

Окрім того, актуальною є й інтеграція України до Європи. Сучасні тенденції західноєвропейського розвитку ставлять перед Україною нові проблеми та потребують від неї активної участі в них. Отже, існує необхідність розширення економічної співпраці саме з країнами Західної Європи.

Західна Європа є одним з головних торговельних партнерів України, експорт товарів до країн ЄС зріс на 18,1%, а імпорт – на 31,5%. Загальний товарообіг на початку 2007 року збільшився до 27,83 млрд. (при розбудові відносин з ЄС слід виходити з того, що Європейський Союз є нашим найбільшим торговельним партнером та найбільшим інвестором. На країни ЄС припадає понад 33% загального товарообігу України та понад 75% інвестицій в українську економіку). Цей показник співмірний з підсумками зовнішньоторговельних операцій України з країнами СНД. Але якщо негативні тенденції в обмінах із СНД обумовлені імпортом енергоносіїв, то європейський негатив є результатом недоліків нашої зовнішньоторговельної політики в цілому, а конкретно пасивністю експортного сектора, його нездатністю працювати за конкретних умов, переважаністю експорту бартерними операціями, неадекватним менеджментом.

Слід підкреслити, що як західні політики і науковці, так і засоби масової інформації звертають увагу на те, що Україна все ще не має повної економічної незалежності. “Формально суверенна, але економічно піддається тиску” — така характеристика досить часто з'являється на шпальтах різних видань.

Серед пріоритетів України є активізація зовнішньої торгівлі. Європейський бізнес в Україні приваблюють певна політична стабільність і відносна соціальна злагода, порівняно з іншими регіонами пострадянського простору. Неабияке значення мають також наявність досить розвинутої інфраструктури, кваліфікованих кадрів, науково-технічна база, великий внутрішній ринок і, що важливо, Україна знаходиться поруч з Західною Європою, куди європейські компанії могли б збувати свою продукцію, особливо тих підприємств, які пов'язані з відповідними галузями в Україні усталеними зв'язками та контрактами.

Одночасно існують труднощі, з якими зустрічаються західноєвропейські бізнесмени.

По перше, – це митні бар'єри на шляху їх продукції до нашої країни, причому навіть такої, що в Україні не продукується. Багато проблем виникає і в самій країні. Так, наприклад, бюрократичні бар'єри при відкритті представництва або підприємства, що вимагають оформлення десятків нікому не потрібних паперів, а потім довгого очікування візи на них з дозволом, що створює ґрунт для зловживань чиновників. Також примушують замислитись наступні дані: за індексом економічної свободи на початку 2007 року Україна посідає 40 місце в Європі із 41, випереджає тільки Республіку Білорусь; також віднесена до проблем політичного значення антикорупційна діяльність співтовариства країн-сусідів ЄС, що оцінюється за 10-бальною шкалою, де 10 означає її абсолютний мінімум, а 0 – небезпечний для суспільства максимум. Індекс України за 2006 р. (2,8 бали) залишається тотожним найкорумпованішим країнам ЄС (Румунія - 3, Польща – 3,4)

Серйозною перешкодою для розширення бізнес-контактів залишається відсутність стабільної правової бази. Закони, що регламентують підприємницьку діяльність і стягування податків, часто зазнають значних змін, вони не є стабільними.

В такий спосіб, можна зафіксувати бажання і готовність європейських бізнесменів працювати в Україні, але водночас й їх – обережність. Слід підкреслити, що головним завданням сучасності є розробка та затвердження тих законів, що забезпечать безпеку бізнесу, а також чітке і прозоре правове поле для діяльності підприємців.

Сучасне українське суспільство перебуває в стадії становлення ринкових відносин і розгортання свого економічного механізму. Бізнесу необхідна усталена правова база, але, на жаль, її не може сьогодні гарантувати ні законодавча база, ні система оподаткування, ні закони, що регулюють інвестиції. Деякі європейські компанії, вже, навіть, розробили основні підходи в певних галузях, але без законодавчої бази вони не зможуть працювати і вкладати гроші в український бізнес, без такої бази не можна робити довгострокові інвестиції, які створять і робочі місця, і забезпечать перспективи розвитку економіки, а в результаті – стабільне економічне майбутнє України.

Слід підкреслити, що поглиблення партнерських стосунків, за значною мірою залежатиме від ефективності економічних реформ в Україні й створення сприятливого клімату для іноземних інвестицій. У цьому контексті слід надавати всілякого сприяння тим компаніям, банкам, які вже виявляють інтерес до України й здобули у світі високий авторитет, – це стане запорукою приходу в Україну приватного капіталу.

Аналіз торгово-економічної співпраці України з країнами Західної Європи, дає можливість зробити висновок, що вже сьогодні країни Західної Європи перетворились на важливого партнера України у розвитку економічних зв'язків. Про це, зокрема, свідчать статистичні відомості, які показують значне збільшення торгівельного обороту між ними в останні роки. Проте і сьогодні всі країни ЄС, посідають місце у зовнішній торгівлі України десь утричі менше, порівняно з однією Росією.

Слід також звернути увагу на те, що український імпорт з регіону ЄС тільки на 60% покривається українським експортом. Отже, існує негативне сальдо взаємної торгівлі у розмірі понад 1 млрд. дол. США. Це не тільки підтверджує низьку конкурентоспроможність українського експорту на ринках ЄС, але ще також і те, що європейські країни розглядають Україну переважно як ринок збуту для власних товарів.

До цього варто додати вже традиційні для зовнішньої торгівлі України “хвороби”, і зокрема, структура експорту, що зорієнтована і на товари з низьким ступенем переробки, які виготовляють у низько динамічних секторах світової економіки, стосовно яких в ЄС

застосовують протекційні заходи (вироби чорної металургії, текстильної промисловості, продукція сільського господарства). Це також спотворена структура імпорту, де в останні роки, високотехнологічні засоби виробництва замінювалися ввезенням готових споживчих товарів, випуск яких існує або має би бути налагоджений безпосередньо в Україні. Отже, чимало торгівельно-економічних відносин з ЄС – нераціональні й не відповідають довгостроковим потребам економіки України.

В галузі іноземного інвестування країни ЄС, за значною мірою, мають очікувальну позицію. Так, відсутні великі інвестиції до виробничого сектору, що обмежує реальне значення таких капіталовкладень для української економіки.

Водночас існує ціла низка проблем у торгівельних стосунках України з країнами ЄС, головними з них видаються наступні: хронічна дефіцитність торгівлі; відсутність помітних зрушень у товарній структурі; обмеження щодо подальшого нарощування експорту; проблеми імпорту.

Необхідно наголосити на тому, що торгівельний дефіцит з розвиненими країнами — нормальна річ для трансформаційних економік, адже його можна компенсувати надлишком на решті ринків; торгівельні дефіцити спричинені посиленням імпортом так званих “інвестиційних товарів” — машин, устаткування тощо, необхідних для модернізації виробництва. За логікою системної трансформації країна, використавши цей імпорт за призначенням, здатна згодом компенсувати тимчасовий торгівельний дефіцит.

Зростання обсягів торгівлі з ЄС було досягнуто без будь-яких істотних зрушень у товарній структурі. Відкриття європейських ринків Україна використала для нарощування експорту тих продуктів, які вже у минулому мали досить високі експортні квоти, спираючись на технологічну базу і “ноу-хау” радянських часів. З експорту, наприклад, металургії та хімії, Україна експортувала до Європи надто вузький асортимент простих виробів з невеликими ступенем обробки. Отже, зростання обсягів продажу цих капіталомістких товарів у ЄС було досягнуто не завдяки нарощуванню їх виробництва, а тільки завдяки переорієнтації поставок з внутрішнього ринку та ринків колишнього СРСР - на решту світу.

Головні носії експортного буму України до ЄС – це металургія (чорні та кольорові метали й вироби з них), одяг, продукція основної хімії а овочі.

Саме за рахунок цих продуктів експорт України зростав щороку двозначним темпами. Структурні зрушення в імпорті полягали у зростанні питомої ваги перероблених продуктів харчування; натомість, імпорт машин та устаткування — певна річ, через поглиблення загальної економічної кризи - відчутно скорочувався. Саме остання тенденція й стала на заваді широкому використанню імпорту на цілі модернізації. Тільки у гнучких галузях промисловості - харчовій та легкій можна спостерігати певні ознаки пожвавлення виробництва, зокрема, через використання на підприємствах імпортованих інвестиційних товарів.

Достатня кількість галузей й досі не змогла опанувати сучасні технології. Скепсис європейських партнерів щодо здійснення інвестицій у важку промисловість України пов'язаний з вищезазначеними хронічними вадами підприємницького клімату в країні неусталеністю законодавства, поширенням корупції та втручанням державних органів у діяльність компаній. Внаслідок цього, несприятливі зрушення в галузевій структурі промисловості на користь енергоємних виробництв тільки закріпилися.

Існують також і структурні вади, що притаманні українській промисловості, які, у

свою чергу, ускладнюють подальше нарощування обсягів експорту України до ЄС та підводять експортний потенціал до межі вичерпання. Одним з головних структурних зміщень є, в цьому плані, так званий імпорнтний компонент в експорті. Традиційний український експорт є занадто енергоємним. Відтак, Україна неспроможна експортувати свої традиційні товари без збільшення (або принаймні збереження незмінним) імпорту енергоносіїв. Високий ступінь концентрації експорту (коли обмежена кількість товарних груп або товарів мають високу питому вагу у загальному обсязі) змушує країну продовжувати енергетичний імпорнт. Звідси виникає замкнене коло, що дало взнаки ще у 1998 р. скорочення енергоімпорту призвело до падіння обсягів випуску в металургії, а це – спричинило падіння обсягів експорту металів.

Другим глибинним структурним зміщенням є недотримання міжнародних стандартів у економічній діяльності. У січні 1999 року експерти ОЕСР звинуватили українських та російських виробників сталі у недотриманні міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та свідомому заниженні цін збуту на ринках США та ЄС. Попри вкрай низьку ефективність виробництва (витрати на виробництво однієї тони сталі в Росії та Україні становлять в середньому 19,5 години проти 4,1 години в країнах ОЕСР) обидві країни “спромоглися” пропонувати сталь власного виробництва за цінами суттєво нижчими за такі, що відповідають домінуючим ринковим умовам (*prevailing market conditions*), а відтак вважаються прийнятними на міжнародному ринку сталі. Свідоме заниження цін є безперечним порушенням узгоджених правил торгівлі та засад міжнародної конкуренції. Зрозуміло, що такі дії дають підстави для запровадження проти порушників антидемпінгових розслідувань.

Аналіз чинників, що уможливили такий несприятливий для України перебіг подій, недвозначно свідчить про їх зв'язок з глибинними структурними викривленнями, притаманними теперішній системі господарювання в Україні.

Недотримання міжнародних стандартів обліку стало можливим завдяки втечі підприємств у взаємну заборгованість, використанням грошових суррогатів та бартеру у розрахунках, а також невиконанню заробітної плати працівникам. Якщо українські виробники досягають низької собівартості своєї продукції саме завдяки цим особливостям, то так звана абсолютна конкурентоспроможність чорних металів на ринку ЄС відразу стає сумнівною.

За таких умов, окрім того, неможливо з'ясувати, чи є рівень цін, за якими йдуть розрахунки на українському внутрішньому ринку, економічно виправданим. Часто навіть і самі ціни не піддаються відстеженню. Ясно одне: за існування системи неплатежів та бартеру прозорості, а відтак справжнього використання конкурентних переваг України у торгівлі з ЄС бути не може. Чим довше в Україні існуватимуть означені зміщення, тим важче буде країні аргументовано спростувати закиди в демпінгу через порушення міжнародних стандартів обліку. Найбільш уразливими при цьому залишатимуться саме чутливі товари (зокрема метали), частка яких складає майже 60% експорту України до ЄС. Можливості України збільшувати закупівлю вкрай необхідних інвестиційних товарів з ЄС обмежується подорожчанням імпорту через знецінення національної валюти. З огляду на зазначені вище структурні вади українського господарства стає зрозумілим, що Україна повинна вдосконалити товарну структуру імпорту зберегти в ньому наукоємкі товари та скоротити справді некритичний імпорнт готового продовольства, автомобілів т.ін. Наразі в країні, не в останню чергу, завдяки вже згадуваному пристосуванню гнучких виробництв

харчової та легкої промисловості, виникла сприятлива кон'юнктура для конкуренції вітчизняних виробників з імпортними поставками.

У зв'язку з вищезазначеними фактами можна сформулювати і основні завдання зовнішньої економічної політики України у відносинах з країнами Західної Європи: повніша реалізація у відносинах з ЄС та його країнами-членами загальних принципів торговельно-економічного співробітництва, викладених в Гельсінському Заключному акті Ради з питань безпеки та співробітництва в Європі (НБСЄ), Паризькій хартії для нової Європи, документах Мадридської та Віденської нарад НБСЄ, Бонської Конференції НБСЄ з економічного співробітництва, у Гельсінському документі НБСЄ "Виклик змін", Європейській енергетичній хартії, Декларації Люцернської конференції (квітень 1993 р.), а також зафіксованих в Угоді про партнерство і співробітництво між Європейськими співтовариствами та їх державами-членами і Україною від 14 червня 1994 року. Тимчасовій угоді про торгівлю та питання, пов'язані з торгівлею, між країнами західної Європи і Україною 1 червня 1995 року:

– своєчасне і комплексне здійснення економічних та політичних заходів що є необхідними для початку переговорів з країнами Західної Європи щодо створення в перспективі в їх відносинах зони вільної торгівлі. Здобуття послідовної підтримки з боку ЄС та його країн-членів у питанні якнайшвидшого приєднання України до Генеральної угоди про тарифи і торгівлю (ГАТТ) Світової організації торгівлі (СОТ), одержання якнайширшого доступу до Загальної системи преференцій з країнами Західної Європи, ґрунтуючись на визнанні України країною з перехідною економікою;

– вирішення питань, пов'язаних з можливістю приєднання України до окремих європейських програм інтеграційного характеру, насамперед у сферах енергетики, транспорту, науки і техніки, інформатики, сільського господарства, окремих галузей промисловості, охорон навколишнього середовища, освіти;

– забезпечення безперешкодного недискримінаційного доступу основних експортних товарів і послуг України на ринки з країнами Західної Європи;

– здобуття стабільної фінансової підтримки і технічної допомоги для успішного проведення ринкових перетворень в економіці України, насамперед якомога більш динамічних і безболісних структурних зрушень і формування міжнародно-конкурентоспроможної економіки. Питання про можливе набуття статусу асоційованого члена ЄС (за межами 2000р.) має розглядатися в майбутньому не як самостійне завдання, а як можливий альтернативний варіант розвитку відносин з країнами Західної Європи залежно від досягнутих результатів адаптації до вимог ЄС і ефективності розвитку відносин в рамках СНД. Безумовно, було б невиправданим ставити всі ці завдання одночасно, оскільки у цьому разі навряд чи вдасться виконати хоча б одне із них. Отже, необхідно виділити окремі етапи озвитку взаємних економічних відносин. Таких якісно різних етапів можна визначити, принаймні, три. Перший етап створення передумов для розвитку співробітництва, в який Україна вступила в 1994 році. На цьому етапі головна увага має бути зосереджена на таких проблемах.

Насамперед, слід вирішити завдання успішного проведення внутрішніх економічних перетворень в Україні з метою створення ринкового середовища, здатного до взаємовигідного співробітництва з ЄС та його країнами-членами та інтеграції в європейські економічні структури.

Необхідно також створити організаційні макроекономічні передумови для

майбутнього включення в європейські економічні структури (насамперед заохотити створення здатних до масштабної міжнародної кооперації великих фірм, фінансово-промислових груп). Ще одним завданням початкового етапу є гармонізація законодавства України, що регулює зовнішньоекономічні відносини та створює для них загальне економічне середовище, до вимог системи ГАТТСОТ і початку пристосування до вимог гармонізованого та уніфікованого законодавства ЄС.

Важливе значення має визначення пріоритетних галузей і секторів української економіки, що володіють або можуть володіти конкурентними перевагами у світовій і європейській економіці, динамічне нарощування їх експортного потенціалу, в тому числі за рахунок залучення кредитів та прямих інвестицій з країн-членів ЄС. Паралельно з цим потрібен розвиток договірних відносин з країнами Західної Європи, виборювання більш вільного доступу на його єдиний ринок, в тому числі шляхом отримання відповідних квот стосовно певних експортних товарів, імпорту яких до країн Західної Європи обмежується, одержання доступу до так званої Загальної системи преференцій Європейських співтовариств від 1971 року.

Слід опрацювати питання про можливість вибіркового підключення до тих проектів європейського співробітництва та інтеграції, де Україна вже сьогодні здатна дотримуватись жорстких міжнародних вимог і стандартів й використання такого підключення з метою апробації конкретних механізмів взаємодії України з європейськими економічними структурами.

Нарешті, слід подбати про найбільш раціональне використання фінансової допомоги ЄС з метою подолання тимчасових ускладнень з платіжним балансом України, забезпечення критичного імпорту, реальної макроекономічної стабілізації на основі переходу до розвитку виробництва, створення інституційної основи ринкової економіки та динамізації прогресивних структурних зрушень.

Тільки ефективне вирішення головних завдань першого етапу зробить правомірною постановку нових, більш складних завдань на другому етапі прискореної адаптації й початку входження до європейських економічних структур, що може зайняти 6-10 років. Головним змістом другого етапу має стати: прискорений вихід і закріплення на спільному з країн Західної Європи українських виробників товарів і послуг у пріоритетних міжнародно-спеціалізованих сферах і секторах української економіки; істотне розширення і поглиблення процесу вибіркового входження України в європейські економічні структури, насамперед, через розвиток великих інтернаціоналізованих фірм, фінансово-промислових груп, і створення тим самим передумов для майбутньої комплексної інтеграції до європейських економічних структур в цілому; значна диверсифікація форм економічної й науково-технічної взаємодії з особливою увагою на розвиток стійких і комплексних форм міжнародної науково-технічної та виробничої кооперації; за умови досягнення принципової згоди ЄС на створення в перспективі з Україною зони вільної торгівлі — проведення переговорів з країнами Західної Європи і досягнення комплексної угоди щодо поступового створення зони вільної торгівлі, що передбачала б повне скасування мита та аналогічних податків і зборів, кількісних та будь-яких інших адміністративних обмежень на шляху вільногопереміщення товарів і послуг, застосування національного режиму внутрішнього оподаткування до товарів і послуг іншої сторони; прийняття гармонізованих правил щодо регулювання взаємних економічних та науково-технічних стосунків; досягнення приблизної адекватності законів Українита країн Західної Європи у таких

сферах: митне законодавство, законодавство про компанії, банківську справу, бухгалтерський облік компаній та податки, інтелектуальну власність, охорону праці, фінансові послуги, правила конкуренції, державні закупки, охорону здоров'я та життя людей, тварин і рослин, навколишнє середовище, захист прав споживачів, непряме оподаткування, технічні правила і стандарти, законодавство та нормативні правила стосовно ядерної енергії, транспорт; поступове створення передумов для подальшої лібералізації економічних зв'язків — у сфері переміщення капіталів та робочої сили з підвищенням ступеня координації зовнішньоекономічної та загальноекономічної політики.

Нарешті, на третьому етапі – етапі комплексної інтеграції в європейські економічні структури (його можлива тривалість – 10-20 років) можна було б вирішити найбільш складні проблеми інтеграції економіки України в цілому в європейські економічні структури. Ці структури, однак, на наш погляд, не є тотожними інтеграційним структурам ЄС: останні виступатимуть своєрідним інтеграційним ядром загальноєвропейських економічних структур. Слід зазначити, що конкретний зміст цього віддаленого етапу зараз визначити непросто: він буде значною мірою залежати від результатів попередніх етапів і загального геополітичного становища в європейському та євразійському регіонах в майбутньому.

Оцінюючи перспективи економічного співробітництва України і ЄС та його країн-членів, слід особливу увагу приділити двом ключовим проблемам.

Перспективи економічної взаємодії України з ЄС та його країнами-членами залежать насамперед від раціональності експортної політики України відносно цього регіону. Це має бути стрижнем всієї зовнішньоекономічної політики країни. Щоб бути ефективною, вона має будуватися на принципі селективного розвитку на базі використання конкурентних переваг, якими володіє економіка України сьогодні і реально може володіти в майбутньому, з урахуванням специфічних потреб і вимог єдиного європейського ринку.

А н н о т а ц и я

Стаття посвящена сучасному стану економічного співробітництва між Україною і країнами Західної Європи.

**Куцєнал С. В.
ПДПУ ім. В. Г. Короленка**

ПРОБЛЕМАТИКА МАРКСИЗМУ У ПОТРАКТУВАННІ ШИЗОАНАЛІЗУ

Відомі та шановані західним філософським загалом мислителі Франції Ж. Дельоз та Ф. Гваттарі у передмові до італійського видання своєї книги „Тисяча плато” стверджували, що у сови Мінерви є крики і є її пісні, і найважливіше у філософії – це крики, навколо яких концепти за певним правилом утворюють співи. Зрозуміло, що інколи обставини складаються таким чином, що ніжний спів проходить лише певним фоном, не зачіпаючи уваги слухачів, – саме тоді й потрібно звернутися до криків. Певним чином як крик можна розглядати працю Ж. Дельоза та Ф. Гваттарі „Анти-Едіп: Капіталізм та шизофренія”, яку самі автори оцінили так: „Ми намагалися знайти дискурс, котрий був би одночасно і психіатричним, і політичним, але без редукції одного до іншого” [1, с. 48]. Вони ж самі